

ALTERNATIIVSEID ETÜMOLOOGIAID XI

KURN, PUGI, PUTITAMA, RIIS JA RUHIMIK

LEMBIT VABA

Annotatsioon. Artiklis esitatakse uus või täpsustatud etümoloogiline tõlgendus sõnadele *kurn* 'haudumise jagu mune; pesakond', *pugi* 'tuulepuhang', *putitama* 'remontima, (töö)korda seadma', *riis* 'võrkkott; kalapüügivahend' ja *ruhimik* 'kamal, kokkupandud peod'.

Võtmesõnad: etümoloogia, sõnalaenud, eesti keel, läänemeresoome keeled, ersamordva keel, läti keel, slaavi keeled

kurn : *kurna* 'pesakond (noorte loomade kohta); munakurn, s.o kogum, mille lind (või mõni loom, nt krokodill) ühel munemisperioodil muneb ja korraga välja haub; mrd munasari; rühm, kamp'

kurn : *kurna* (~ *kurnu* ~ *kurno*) on lõunaeestilise levikutaustaga sõna (Saa Trv Hel hajT V), kuid teateid on ka Virumaalt (Lüg Kad) ja Peipsi äärest (Kod):

- 'pesakond' *emmis om kurna `poige toonu Hel; meil `olli `ütsätõ-iss `kümme kana ja kaits `kurna vjil `väikesi kanu Nõo; kaś tõi jäl? uma kurnu `poigõ Kan; mul tuļl timahavva mitu `kurnu kanaśsit `vällä Rõu; latsõ kurn (hulk lapsi) takah Räp;*
- 'munakurn' [kanal] *egäl ühel on õma kurna vahe, muneb selle kurna ärä, pidäb vahet Kod;*
- 'munasari' *`naistraval `ninda `kaua kui sie `sarja asi on `müödä, siis on kurn `kinni, siis enämb ei saa [lapsi] Lüg;*
- 'rühm, kamp, trobikond; suur hulk' *kus vähägi `kurna kuos ega tema sialt `puudu; ega sa `kõiki `kurnasid läbi jõua `käia Kad; terhve\_tyy kurn, mis `vorstõ valõti, pisteti `ahju Har (EMS).*

kurnal on arvukalt ühis- ja murdekeelseid homonüüme, sh *kurn* : *kurni* 'kurnipulk; kurnimäng', *kurn* : *kurna* 'augulise põhjaga nõu vm vahend tahkete osade eraldamiseks vedelikust; kurnamine', *kurn* : *kurni* mrd '(naistel muiste) lagipähe või kukla taha keeratud juuksetutt; kõrge, pealtpoolt teravnev, kitsenev hunnik, kuhi', *kurn* : *kurni* mrd 'kämm, väike heinasaad', *kurn* : *kurnu* mrd 'kitsas sopp, kuru' (EKSS; EKMS; EMS).

Vaatlusalune *kurn* ilmub sõnaraamatutesse alates Wiedemannist (1869): *kurn* : *kurna* (d) 'suur hulk / Menge'. Margus Salemi (1890: 150) sõnaraamatus ilmestatakse *kurna* näitelausega *tulid kurnas kallale* 'tulid suure hulga (kambaga) kallale / напали по множествѣ'. Laiemalt on mitmetähenduslik *kurn* tuntud tähenduses 'pesakond, haue', millele on kahtlemata kaasa aidanud nii üld- kui oskussõnaraamatud, nt EÕS 1: 207: *kurn* : *kurna* (= pesakond, Brut); Riikoja, Veski 1930: 19: Brut – *lõimetis*, *kudem*, -i, *kurn*, -a, *haue* : *haudme*, *munetis*, *munastu*; ÕS 1960: 315: *kurn* : *kurna* zool 'pesakond'.

Sõnal ei ole rahuldavat etümoloogiat. Julius Mägiste esitab küll arvamuse, et see on vahest identne sõnaga *kurn* : *kurna* 'kurnamispõu, -sõel' (EEW 4: 1059 sub *kurn*²). Selline seostamine ei ole semantiliselt usutav. Mägiste seisukohta kordab EES (vt sub *kurn*²). Sõnaveebis *kurna* päritolu ei käsitleta (vt EKI ühendsõnastik 2024). Oletan, et *kurn* on vene laen, mis meie vene laenude uurijail on jäänud märkamata. Sõna lähtub vene murdelisest laenualusest *зѣрма* 'rahvahulk, -summ, jõuk, salk, kari', vrd ukr *зѣрма* 'trobikond, salk, kamp, rahvahulk, -summ; (linnu)parv, (looma) kari', vlgvn *зѣрма* 'trobikond, salk, kamp' (SRNG 7: 239). Seda idaslaavi keeltele omast sõna peetakse poola laenuks: < pl *hur*m, *hur*ma 'rahvamurd, suur hulk, hunnik', *hur*mem ~ *hur*mq 'hulgakaupa, salgaviisi' ? < küsk *hur*m, *hur*men 'vaenulik rünnak' (Vasmer 1: 476–477 sub *зѣрба*; ËSBM 3: 115 sub *зѣрба*; Vincenz, Hentschel).

kurn kuulub nende eesti keeles üsna arvukalt esindatud juhtude hulka, mida iseloomustab tüvesisese *rm* ~ *rn* sporaadiline vaheldus; vene laenudest kuuluvad siia *päterm* : *pätermu* ~ *pätern* : *päterna* 'punutud jalats' < *пятерни* 'niinest punutud viisud', *tür*m : *türmi* ~ mrd *tür*n : *türni* 'vangimaja, -kong' < *тюрьма* id. (Must 2000: 321, 449). Eesti murdekeelest ei ole (enam) registreeritud *rm*-ilist varianti, kuid see tuleb eesti kaudlaenuna esile läti murdekeeles Valga, Valmiera ja Smiltene piirkonnas Eesti naabruses: *kür*ms, *kuř*miņa dem 'rahvamurd, salk, kamp, kari, hunnik': *baznīcēni krājās kurmiņās* ap *baznīcu* 'kirikulised kogunesid

kiriku juures salkadesse'; *sapulcējas uz ceļa kurmiņā* 'teel kogunetakse kampa', *cāļi lien kurmiņā* 'kanapojad poevad hunnikusse [= üksteise ligi]', *kurmi* 'tihedalt kokku, karja': *sadzīt lopus kurmi* 'loomi kokku ajama' (ME 2: 323; Tezaurs).

pugi : *pugi* 'tugev mõneminutine tuulepuhang, millega hrl kaasnevad tuule suuna muutumine ja sademed, pagi'

Sõna on registreeritud vaid kolmest Lääne-Saaremaa kihelkonnast, Jäma-jast, Ansekülast ja Kihelkonnalt: '*kange tuule pugi* [merel] Ans, *pilvepugi* 'tõusis üles Jäm; *vihma pugi tuli üles* Khk (EMS). Eesti vanem leksikograafia sõna ei registreeri, k.a Wiedemann 1869; 1973 [1893].

Väga kitsa levikuga murdesõna on kogunud tuntust alates 1920ndaist, kui seda hakati juurutama meteoroloogia oskussõnana. *pugi*- ehk *puhangtuul* (Böe), *pugi*, *pugipilv* esineb esimeses eestikeelses meteoroloogia õpperaamatus, mille autoriks on Woldemar Kurrik (vt Kurrik 1924: 104, 189). Enne seda asjaomases kirjanduses *pugi* tõenäoliselt ei esine, mida kinnitavad sellised väljaanded nagu „Maadeteaduse-sõnad“ (1910: 30) *Windstoss*, *порывъ вѣтра*, *hiling* (om. *hilingu*) [sic!], *puhang*; „Maadeteaduse sõnastik“ (1911: 21) *Windstoss*, *порывъ вѣтра*, *puhang*. Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatust alates leidub *pugi* ja selle tuletisi ka kõigis suuremates üldsõnavara esitavates sõnaraamatutes: *pugi* : *pugi* meteor. (= *puhang*, *iiling*, *Böe*, *squall*); *pugine*; -*pilv*, -*tuul* = *puhangtuul* (EÕS 2: 845); *pugi* (*tuulepuhang*, -*iil*), -*joon* meteor. (joon, mis asetseb sooja ja külma õhu kokkupuute piiril), *pugipilv* meteor. (ÕS 1960: 519); *pugi* : *pugi* 'tugev mõneminutine tuulepuhang, millega hrl. kaasnevad tuule suuna muutumine ja sademed, pagi'; liitsõnad: *rahe|pugi*, *tuule|pugi*, *vihmapugi* (EKSS 2009); *pugi* (*tuuleiil*) 'squall', *pugipilv* 'squall cloud' (EIS 1992: 663) jt.

Sõnal puudub rahuldav etümoloogia. Andrus Saareste (1925: 121) arvates on *pugi* võrsunud samatähenduslikust, kuid märksa ulatuslikuma levikuga (sh saarte ja läänemurdes) sõnast *pagi* (< *pakina*), kus *a* > *u* eelneva *p* labialiseeriva mõju tõttu. Seletus on ebaeenev ja hilisemates käsitlustes pole seda nimetatud. Julius Mägiste (EEW 7: 2196) oletab, et *pugi* on tõenäoliselt noomenverb, vrd *pugima* '(ahnel) midagi kuiva sööma', *pugisema* 'ägama, oigama'. Alo Rauna (1982: 129) järgi on *pugi* eesti deskriptiivtüvi.

pagi ja *pagin* 'äkiline tuule-, vihmahoog' seos deskriptiivverbist tuletusalusega *pagisema* ' (kergelt) plagisema või nagisema (nt tuules)' on läbipaistev ega anna põhjust kahtlusteks (EEW 6: 1881 sub *pagisema*), ent *pugi* seostamine verbidega *pugima* 'aplalt sööma, mugima' ja *pugisema* 'summutatult, katkendlikult häälitsema; naerupuginat kuuldavale laskma, puginal naerma' pole semantiliselt kuigi veenev. *pugisema* on Saaremaalt registreeritud tähenduses 'katkendlikult häälitsema' (*ta oli ennast nii täis sõõnd, et pugises* Khk) ja *pugima* tähendustes 'pugema' (*siiga pugis põhku* Khk), 'pusklema' ([noored loomad] *akkasid seal õhteteist pugima* Pöi) ja 'puurima' (*akkas siis kaju tegema, kaks söömavahet just sai pugida ning vesi oligit kää* VII) (EMS). Saarlastel, eriti Lääne-Saaremaa rahval on läbi aegade olnud elavat läbikäimist ülemerenaabrite liivlaste ja lätlastega. Dundaga lätlaste keeles on puhangulise tuule nimetus *pūga* ja *špūka*, märksa laiemalt (peale Kuramaa ka Vidzeme rannakülades) on tuntud variant *pūka*. Läti keeleuurija Benita Laumane (2015: 91–93) oletab, et need murdekeelsed tuulenimetused on läänemeresoome (liivi, eesti) laenud, pidades sealjuures laenualusena silmas liivi verbi *pū'gā: tūl' pū'gub* 'tuul puhub', mille lähtekuju Lauri Kettuneni järgi on **puhku-* või **puhka-*, vrd ee *puhkuda* 'puhuda', *puhata* : *puhkan*, sm *puhkaa*, *puhkua*, *puhkia* 'puhkida, lõõtsutada, hingeldada' (Kettunen 1938: 321a). Juhin veel tähelepanu läti uurijalt märkamata jäänud kuraliivi substantiivile *pūik* 'lohe; tuulepuhang, tuulepööris' (*ibid.*: 313b), *pūik* pl. *pūikod* (*pūg*, *pūk*) id. (Sjögren, Wiedemann 1861: 86) ja salatsiliivi verbile *pūkt* : *pūgub* 'hingama' (Winkler, Pajusalu 2009: 153). Oletan, et üksnes läänesaaremaalise levikuga puhangulise tuule nimetus *pugi* on kas liivi otselaen või läti keele vahendusel omaks võetud kaudlaen või häälikuliselt mõjutatud nimetatud keelte asjaomastest vastetest.

putitama : *putitada* 'kõbima, korda tegema'

EKSS kirjeldab kõnealust verbi nii: *putitama* : *putitada*, *putitan* kõnek ' (nokitsedes, kohendades) remontima, (töö)korda seadma; piltl turgutama, vormi ajama'; *üles putitama* 'ära remontima, korda seadma'. EKSSi näitelausest loeme, et *putitatakse* (*üles*) autosid, traktoreid, majalobudikke, laokil põllumajandust, päevinäinud riidehilpe, aga ka tervist.

putitama näikse olevat eesti keeles üsna uus. Sõnaraamatusse võeti see 1976, kui ilmus 1960. a „Õigekeelsuse sõnaraamatu“ ümber töötatud

ja täiendatud versioon: *puítama* kõnek 'kõbima, korda tegema' (ÕS 1976: 550).

Murdeainestik *putitama* 'parandama, korda seadma; hoolitsema, poputama' kohta on kogutud ja talletatud ranniku- (hajR), saarte (hajS), lääne- (hajL) ja Võru (Har Rõu) murdest: *Kas sa täma obuse`riistu vähe puttitaks* IisR; *Muudkut aga putitab teist* (autot) *iga õhta* Kaa; *Jälgratast peab järjest putidama, et senega sõita saaks* Emm; *Putitasin vankri ära, sõidab küll Vig*; *Kui maja üles putitada, siis võib elada* Han; *See mootor aitab veel putitada* Jür; *Mi sa tanh ratta manh ni kangõ puítat* Har; *Lask naisõl hinnest puíta?* Rõu (EMS). Murdematerjal *putitama* kohta on kogutud ajavahemikus 1960–1980, varasemad teated puuduvad.¹

putitama etümoloogiat ei ole uuritud. Oletan, et see on laen vene polüseemilisest verbist *бѣмѣ* 'lööma, peksma, taguma, kolkima, kopsima, tuhmilt helisema' (SRNG 3: 310). Proponeeritud etümoloogiat toetavad sellised pisemat parandamist tähistavad eesti verbid, mille semantilisesse välja kuulub löömist, kopsimist, heli vms märkiv tähendusliin, nagu *kõbis-tama* 'kõbinat tekitama; kohendama, vähekene parandama', *koputama* 'kergelt koputama, korduvalt kergelt lööma, kopsima; kinni lööma, (kopsides) kergelt parandama, *togima* 'müksima; taguma; kõpitsema, vähekene parandama' (EKSS; EMS; SYS). Laen on kohanenud *ta*-liiteliste verbiges, nagu enamik eesti keele venelaenulisi verbe (vt Must 2000: 540).

Kõnealuselt vene verbist *бѣмѣ* 'loodus-, murdkivist müüri(tist) laduma; looduskividega täitma' (VES), 'auku, kraavi kivide ja mullaga täis ajama, vundamendikraavi killustiku, kivide, tellistega täitma ja lubjämördiga katma' (Dahl 1: 145) lähtub murdekeelne *puttima* Nis, *putma* Kod 'müürikivide vahesid mördiga täitma', mis on talletatud juba varem, s.o sõjaeelses Eestis: *kui` müüri tehakse, siis visatakse kibi vahed putti täis, seda ütatakse siis puttima* Nis; *müüri putitakse lubjakrohvi ja veikse kividega* Kod (EMS), *puttima* (ilma levikuta) 'krohvima' (EKMS 2: 689 Lubi). Samuti on vene laen samatüveline nimisõna *putt* : *puti* 'mördisegu' (Var Nis); vundamendi maa-alune osa (Räp)' (< vn *бѣм* 'looduskivi, maakivi, murdkivi; looduskivimüüritis, murdkivimüüritis' Dahl 1: 145; VES, 'teede ehituseks ja seinte täiteks kasutatav killustik' Vasmer 1: 252, mrd (Pihkva) *бѣм, бѣпм* 'ehitise kivialus, kivivundament' POS 2): *kui` müüri tehakse, pannakse` senna müüri` sisse putti .. kõik pragude vahed soavad putti täis` pandud* Nis; *putt` tetti maa` sisse, maapinnast nakkass*

¹ Siinkohal tänusõna Jüri Viikbergile seda teavet vahendamast.

hundamendi tegemine Räp (EMS). Vanemates etümoloogilistes käsitlustes on vene verbi *бьмѣмь* 'loodus-, murdkivist müüri(tist) laduma jt' peetud itaalia laenuks (< it *bottare, buttare* 'lööma, taguma, lükkama, tõukama'; vt Preobraženskij 1: 56; Vasmer 1: 252). Slaavi keelte etümoloogilise sõnaraamatu autorid peavad laenuetümoloogiat väheusutavaks, sest *but*-tüveline (**butiti* ja sellega suguluses **butati*) sõnapere on slaavi keeles semantiliselt tugevasti hargnenud (ESSJa 2: 102 sub **butati*).

Olles vaieldamatult nõukogudeaegne tulnuksõna eesti keelde, iseloomustab *putitama* tabavalt tolleaegse kroonilise defitsiidimajanduse eluolu, kui kõike tuli n-ö põlve otsas putitada, et elu sootumaks seisma ei jääks.

riis : *riisi* 'võrkkott, märss (kala, heinte vms vedamiseks); kalapüügivahend, käsitsi veetav kotikujuline kalavõrk'

riis on endisaja kalapüümis, mida tänapäeva püügivahendite loendist enam ei leia (vt Kalaportaal). Vaatluselune kalapüümise nimetus on registreeritud Saaremaalt (Jäm Ans Khk Mus Kaa Pha): *riis* : *riisi* 'võrkkott (millegi kandmiseks või kalapüügivahendina); heinamärss' – *riis*, *nöör*ist 'valmis tehtud, suured jämed ougud Jäm; ta pani kalad 'riisi Khk; *lestad ning suuremad kalad tuutse riisiga rannast ää* Mus; 'tõmma riisi suu 'lahti, et saab 'einu 'sisse panna Kaa; *riis* 'pandi obustel ede, einad 'riisis Pha; Mulgimaalt (Pst): 'kalapüügivahend' – *riisige püünetse kalu* Pst; ja Võru murde idaosast (Rõu Vas Räp Lut): *riis* : *riisi*, *kriis* : *kriisi* 'kalapüügivahend' – *riis oll sääne kolmõnukaline, kalavõrgust tettü .. riidiga sai 'väikesi kallu* Rõu; *läts riisiga kallo 'püüdmä* Vas (EMS). Jaan Kodres (1921: 87) on kirjeldanud Võrtsjärvel kasutatud riisi järgmiselt: „Peale .. sääsewõrgu tarwitatakse Jõesuus [end küla Viljandimaal, liidetud Vaib-laga] weel pikkade warte otsa kinnitatud liwi moodu suuri kahasid wõi nõndanimetatud „riisisid“ ja nendega wõetakse niisugustest kohtadest kalamaime välja, kuhu nad wäsinult suuremal arwul peatuma jäewad.“ Tõenäoliselt on püügiriista ja selle nimetuse Võrtsjärve äärde toonud Peipsi ja Piirissaare kalurid, kellele Lõuna-Eesti sisejärved kujunesid püügialaks mitmeks sajandiks (Võrtsjärv 1973: 161; Viires 1981: 40).

Sõna esmamaining pärineb Püha pastorilt Saaremaal Johann Wilhelm Ludwig von Lucelt: *Risikenne* 'väike kalakahv / ein kleiner Fischhamen' (Luce 1813: 42). Saaremaalise sõnana esitab selle ka Wiedemann (1869): *riis* : *riisi* (O) 'käsivõrk, võrkkott / Handnetz, Netzsack': *heina-r*. 'võrkkott

heinte kandmiseks / Netz, um Heu darin zu tragen, *kala-r*. 'võrkkott kalade kandmiseks / Netsack für Fische'. Salemi sõnaraamatus (1890: 326) on sõna semantika aga saanud sellise tõlgenduse: *riis* : *riisi* 'kahv (vähi- ja kalapüügi)riist, mõrd / сакъ, мерѣжа'; *heina-riis* 'võrkkott heinte kandmiseks / сѣтяной мешокъ для сѣна'; *kala-riis* 'kahv, mõrd / кужа, сакъ, мерѣжа'.

riisile on nii häälikuliselt kui tähenduslikult lähedane vdj *riisi* ' (võrgu) tiib / крыло (сети)': *saamyi arva verkko on riisiä varten* 'kõige harvem võrk on (võrgu)tiibade jaoks' (VOT) ja sm mrd (Lõuna-Karjala mk Karjala maakitsusel: Antrea, Muolaa²) *riisi* : *riiden* 'väike rannapüüginoot', *riidenveto* 'noodapüük' (SKES 3: 789 sub *riis*⁴; Vuorela 1979: 389).

Asjaomases kirjanduses on nimetatud eesti ja soome sõna käsitletud, kuid veenva etümoloogiani pole siiski jõutud. Andrus Saareste (1953: 26) on *riis* Sa Pst võimaliku etümoloogilise vastena kõhklemisi esitanud sm *riisi*; selle seisukoha on toonud ka SKES (3: 789: sub *riis*⁴). Julius Mägiste arvates on Saaremaa *riis* võib-olla ebareeglipärane („? viell. .. eine hypokor.“) variant sõnast *riips* 'korv loomasööda kandmiseks', käsitluses on sealjuures tähelepanuta jäänud sõna lõunaeestiline esinemus; seost soome murdesõnaga *riisi* peab Mägiste äärmiselt ebausutavaks, sealjuures oma tõrjuvat seisukohta põhjendamata (EEW 8: 2479). *riis*-sõna nimetab ka Mari Must, käsitledes Setu murdekeelest registreeritud venelaenulist kalapüügiriista nimetust *rih(i)ts* : *rihidsä* 'mõrd', *rihidsäkõnõ* 'väike luhamõrd' ? ~ *riis* : *riisi* Vas 'mingi kalapüügiriist' < vn *puzey*, *pucey* 'mõrd' (Must 2000: 331), kus Julius Mägiste järgi on toimunud *s* (z) > *h* dissimilatsioon *ts* ees: *rihits* < **risits* < *puzey*, nagu nt V *luhits* < **luzits* < vvn *лъжица* 'lusikas'; edasi on Mägiste osutanud, et laenualus, mis on tuntud Peipsi ja Pihkva järve ümbruse vene murdekeeles, on tagasilaen sõnast *rüsa*, saades laenamisel vene liite (Mägiste 1935: 141–143).

riis ei ole siiski *rihits*-sõna häälikuvariant, nagu Mari Must on kahtlemisi arvanud, vaid tagasilaen *rüsa*-sõnast lähtunud vene murdekeelsest (Pihkva) laenualusest *púca*, *púcy* pl. 'tindimõrd' (vene näited allikast: Mägiste 1935: 142; Moora 1964: 202, 219), *púcyü* 'kahe pujuse ja vitsrõngastega mõrd, millega kevaditi püüti tindikala' või *puz* 'vitsrõngastele tõmmatud võrguga kalapüünis' (SRNG 35: 102, 106). Vene esimese rõhulise silbi vokaal on siin ootuspäraselt edasi antud pika vokaaliga.

² Lõuna-Karjala maakonna endised vallad, mis Soome 1944. a Moskva rahulepinguga pidi sundloovutama Nõukogude Liidule.

Kas vdj *riisi* '(võrgu)tiib' ja sm mrd *riisi* 'rannapüüginoot' on lõunaeeesti *riisiga* ühistekkeline või eesti laen, jääb (esialgu) lahtiseks. Püügiriista eesti päritolu on siiski mõeldav, kuna saarlaste ja piirisaarlaste omaaegsed kalaretked ulatusid Soome lahe äärde ning Laadogani välja (Ränk 1934: 154–155; 1960: 83).

Läti keeleteadlane Jānis Endzelīns on oletanud, et ee *riis* on arvatavasti laenualuseks läti murdesõnale *rīze* (registreeritud Lielsalacast Vidzemes) 'nelja mehega veetav kalavõrk, mis heidetakse vette kahe paadi vahele' (ME 3: 541; EH 2: 377), samuti häälikuvariantidele *rīža* (Ikšķile Vidzemes, Bārbele Zemgales, Skrunda Kurzemes), *rīžs* (Skrunda) ja *rīžus* (Bārbele) (ME 3: 542). Seda seisukohta on pooldanud Karl Aben (1957: 203). Ent Oskar Loorits (1956: 402) on kõnealuse kalapüügiriista nimetust pidanud pigem saksa laenuks (*rīze* < asks *rūse*, *rīžs* jt < sks *Rüsche* 'rüsa'). Valdis Zeps (1962: 177) on Looritsa öeldut silmas pidades jäänud lt *rīze* jt päritolu suhtes ebalevale seisukohale. Kuid paatide vahel veetava kotitaolise kalapüügivõrgu *rīze* levila on Lätis märksa ulatuslikum võrreldes ainekuga, millele on toetunud ülalnimetatud uurijad. Peale Venta, Lielupe ja Salaca jõe on sellega püütud ka Susēja (Seelimaa) ja Väina jõe kesk- ja alamjooksul ning Ida-Lätis; püügiriista latgalimurdeline häälikukuju on *reiža* (Cimermanis 1963: 103–104; 1973: 134, 135). Püügiriista nimetustest on tuletatud verbid *rīžēt* (Lielsalaca), *rīžuôt* (Ikšķile) 'riisiga kala püüdma' (ME 3: 541, 542). Eelöeldule toetudes on lt *rīze* jt eestilaenulisus välistatud, ent Saaremaa *riis* : *riisi* 'võrkkott' läti päritolu on mõeldav.

ruhimik : *ruhimiku* 'kamal, kokkupandud peod'

See on lõunaeeesti sõna, mida lisaks mõningasele tüve (*ruhi*) häälikulisele varieeruvusele iseloomustab järelliidete suur mitmekesisus (sh *m-* ja *mik-* tuletised, mis on kehapiirkondi märkivate tuletiste iseloomulikke liiteid): *ruhim* : *ruhimu* ~ *ruim* : *ruimu* Saa M (Trv Pst Hls Krk Hel), *ruhimik* : *ruhimiku* ~ *ruhmik* : *ruhmiku* ~ *rühmik* : *rühmiko* ~ *rum(m)ik* : *rumiku* T (Ran Puh Nõo TMr Võn Kam Ote Rõn San Luk) V (Kan Urv Krl Har Rõu Plv Vas Rāp Se Lut), *ruhik* ~ *rohk* ~ *ruik* V (Krl Har Lei), *ruhing* V (Plv Rāp) (EKMS 2: 288 sub Käsi; VMS; MUL; SESS); *ruhimutāis*, *ruhmikutāis* eL (EKMS 2:814 Mahutusmõddud). Sõna tuleb esile Mulgimaa regilauludes: *Mina korjan kopikida, / ruhimuga rublasida*. (Hls ERL 1/2: 480); *Hirnu vastu, mu hobene, / karju vastu, kaarasõoja, / tantsi vastu,*

tallitätku! / *Ruhimen ma pessi rokka, / kamalen ma kantsi kaaru / läbi laudi lassin heina.* (Trv ERL 3/1: 412).

Teateid sõna kohta on juba vanemas leksikograafias: *Ruhhim, o* (Clare 1730); *ruhhim, o* 'kamalu-, peotäis / eine Handvoll, Gäpssvoll d. (Hupel 1780: 260); *ruhik* : *ruhiko* (d), *ruhim* : *ruhime* (d), *ruhmik* : *ruhmiku, ruhmiko* (d) (SO Pp) 'kamal, s.o mõlemad peod õõnsust moodustavatena koos / zwei hohle Hände voll' (= *kamal*) Wiedemann 1869; 1893. *ruhimik* on võetud „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatusse“: *ruhimik* 'kamal', *ruhimikutäis* (EÕS 3: 1164), samuti „Eesti keele seletavasse sõnaraamatusse“: *ruhimik* mrd, *ruhmik* 'kamal', *ruhmikutäis* 'kamalutäis' ja Paul Saagpaku koostatud „Eesti-inglise sõnaraamatusse“: *ruhimik, -u, kamal, -u* '(cup formed by the) hollow of one's hands, cupped hands' (EIS: 769, 238).

Wiedemanni järgi (2005: 167) on *ruhik* tuletis sõnast *ruhi* 'küna'. Andrus Saareste (1924: 101) on samuti arvanud, et *ruhim* jt „näikse .. olevat uuem, puhtkohalik (eL) kujundus“, s.o tuletis sõnast *ruhi* : *ruhve, ruhv* : *ruhi* jt 'küna, künataoline paat'. ee *ruhi* jt, millel vasteks on nt sm *ruuhi* 'paat; söödaküna; renn', krj *ruuhi* 'puusärk; haabjas; söödaküna' jt, on tõenäoliselt vana germaani laen (SKES 4: 887–888). Saareste seisukohta paistab toetavat ka Eino Koponen (1998: 160). Julius Mägiste (EEW 8: 2549 sub *ruhik*²) järgi on kamalut tähistav *ruhik* jt etümoloogiliselt ebaselge. Kuna puuduvad paralleelid, mis toetaksid kamalut kui kehaosa ja paati tähistavate sõnade semantilist seost, on Mägiste Saareste arvamust eirav seisukoht mõistetav.

Teistes läänemeresoome keeltes *ruhimikul* etümoloogilised vasted teadaolevalt puuduvad. Oletan, et vaatlusalusel lõunaeesti sõnal *ruhi-m* jt (< **ruhi* < **rukšē*) on häälikuliselt ja tähenduslikult sobiv sugulasvaste ersamordva keeles: ~ md **rukšā*, vrd er *rukšna*, *rušna*, *rušna* 'peopesa, pihk; peopesa jälg koos sõrmedega': *ked-* *rukšna* 'peopesa jälg'; *vaj rukšnat- rukšnat sonzo lopanzo, už mokšnat- mokšnat umañnenze* 'oi (suured kui) peopesad on tema lehed, rusikad (rusikasuured) on tema õunad', *rušñān-rušñān lopinanzo, mokšnañ- mokšnañ lopinanzo* '(suured) kui peopesad on tema lehed, (suured) kui rusikad on tema lehed' (MW 1994 3: 1906–1907); *-na* ~ *-ña* on noomeniliide, vrd nt er *mokš-na* 'rusikas'; samatüvelised on ka *rukšt* 'plaksti (imestusest käsi kokku lüües)' ja *rukštadems* 'imestusest käsi kokku lööma' (Veršinín 2009: 391).³

³ Retsensent ütleb, et esilibi vokaalivastavus lms *u* – md *u* ei ole ootuspärane, mistõttu „võiksid kõnealused sõnad täiendada nende lääneuurali keelte sõnade

Ersamordva sõna tähistab ühtlasi suureleheliste taimede lehti, sh takja suuri lehti, s.o kobrelehti: er *рукина лона* 'kobreleht' (*лона* 'leht'), *рукиниция* 'lai taimeleht' (ERS 1949: 188), *рукина, рукиниция* 'taimeleht', *кирмалав рукиня* 'kobreleht' (ĖRV 1993: 559).

Samane semantiline rööpsus – 'kamal, pihk' ~ 'lai taimeleht, laialeheline taim' – avaldub sünkroonses plaanis läänemeresoomes keeltes: ee mrd *kour(a)* 'käsi, kämmal (käelaba sisekülge), peo', '*kopra* jt 'pihk, kamal' ~ *kobra, kober, kobru* 'takjas', *kobreleht* 'takjas, (suur) takjaleht (*Arctium*)' (EMS), *kobreleht* 'kortsleht (*Alchemilla*)', *kobra-*, *kobreleht* 'kollane vesikupp (*Nuphar lutea*)', *kobrolehe* pl. 'valge vesiroos (*Nymphaea alba*)' (Vilbaste 1993: 136, 443, 445); sm *koura*, mrd *kopra* 'pihk, peo, kämmal' ~ mrd *kouru, kourulehti, kourunnuppi* 'suur teeleht (*Plantago major*)'; krj *kopra, kobra* 'pihk, kämmal; peotäis' ~ *kobraheinä* 'leseleht (*Majanthemum bifolium*)' (SMS; KKS; SKES 2: 226 sub *kouru*; SSA 1: 415 sub *kouru*).

Lühendid

asks – alamsaksa keel; Ans – Anseküla; (d) – Tartu ja Võru murre, ka lõuna-eesti kirjakeel [lühend Wiedemanni sõnaraamatus]; d. – Tartu ja Võru murre, ka lõuna-eesti kirjakeel [lühend Hupeli sõnaraamatus]; dem – deminutiiv; ee – eesti keel; eeL – lõuna-eesti murded; Emm – Emmaste; er – ersa keel; haj – hajusalt; Han – Hanila; Har – Hargla; Hel – Helme; Hls – Halliste; IisR – Iisaku (rannikumurre); it – itaalia keel; Jäm – Jämaja; Jür – Jüri; Kaa – Kaarma; Kad – Kadrina; Kam – Kambja; Kan – Kanepi; Khk – Kihelkonna; Kod – Kodavere; krj – karjala keel; Krk – Karksi; Krl – Karula; kõnek – kõnekeelne; küsk – keskülemsaksa keel; L – läänemurre; Lei – Leivu; lms – läänemeresoomes algkeel, läänemeresoomes keeled; lt – läti keel; Luk – Luke; Lut – Lutsi; Lüg – Lüganeuse; M – Mulgi

hulka, mida on oletatud rööplaenudeks tundmatust allikast (? substraatkeelest)“.

Substraadihüpotees on paraku üsna viljatu ega aita edasi etümoloogiatööd. Küsimus on ju õieti selles, kas kõrvutamisel rakendada töövahendina hõredamat või tihedamat etümologiseerimissõela. Uurali *resp.* soome-ugri häälikuloo (häälikuseaduste) piisamatusel tegelikus etümologiseerimisprotsessis on mainimisväärse artikli kirjutanud Karl Kont (vt Kont 1994). Vokaalivastavuse lms *u* – md *u* võimalikkust näikse siiski toetavad sellised László Keresztesi mordva konsonantismi käsitlevasse töösse (vt Keresztes 1986) kaasatud kõrvutused nagu er *kumboldoms* 'küütlema, veilema' – sm *kummuta* 'pulbitseda, tulvata', er *puvtams* '(üles) äratama' – sm *puhde* 'videvik, koidik', er *ruŋgo* 'keha, kere' – sm *runko* 'puutüvi, kere', sm *sumu* 'udu' – er *suv* 'udu' jmt.

murre; md – algmordva keel, mordva keeled; mrd – murdesõna; Mus – Mustjala; Nis – Nissi; Nõo – Nõo; O – Saaremaa [lühend Wiedemanni sõnaraamatus]; Ote – Otepää; Pha – Püha; pl – poola keel; pl. – pluural; Plv – Põlva; Pp – Peipsi rannik [lühend Wiedemanni sõnaraamatus]; Pst – Paistu; Puh – Puhja; Põi – Põide; R – rannikumurre; Ran – Rannu; Rõn – Rõngu; Rõu – Rõuge; Ráp – Rápina; S – saarte murre; Sa – Saaremaa; Saa – Saarde; San – Sangaste; Se – Setu; sks – saksa keel; sm – soome keel; SO – põhjaeesti keelega Tartumaa osa [lühend Wiedemanni sõnaraamatus]; zool – zooloogia; T – Tartu murre; TMr – Tartu-Maarja; Trv – Tarvastu; ukr – ukraina keel; Urv – Urvaste; V – Võru murre; Var – Varbla; Vas – Vastseliina; vdj – vadja keel; Vig – Vigala; vlgvn – valgevene keel; VII – Valjala; vn – vene keel; vvn – vanavene keel; Võn – Võnnu.

Kirjandus

- Aben, Karl 1957.** Eesti ja liivi laene läti sõnavaras. – Emakeele Seltsi aastaraamat III. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus, 77–114.
- Cimermanis, S[aulvedis] 1963.** Saldūdeņu zveja Vidzemē 19. gs. un 20. gs. – Arheoloģija un etnogrāfija V. Rakstu krājums. Latvijas Universitāte, Latvijas Vēstures Institūts. Rīgā: Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas izdevniecība, 115–139.
- Cimermanis, S[aulvedis] 1973.** Zvejas raksturs un svarīgākie rīki Latgalē 19. gs. otrajā pusē un 20. gs. – Arheoloģija un etnogrāfija X. Rakstu krājums. Latvijas Universitāte, Latvijas Vēstures Institūts. Rīgā: Zinātne, 115–139.
- Clare, Johann Christoph 1730.** Vocabularium Esthónico-Teutonicum et Teutonico-Esthonicum Dorpatensi dialecto accommodatum curante Joanne Christophoro Clare, Pastore Odenpaeensi; (2) Cellarius Esthónico Teutonicus Dorpatensi Dialecto acom/m/odatus oder Esthnisch-Deutsches Wörter-Buch; (3) Cellarius Esthónico-Germanicus oder Wörter-Buch der Ehstnischen Sprache [...]; (4) Vocabularium Esthónico Teutonicum et Teutonico Esthonicum Dorpatensi Dialecto accommodatum. [Käsikiri Eesti Kirjandusmuuseumis Tartus.]
- Dahl 1–4** = Владимир Даль 1880–1882. Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля 1–4. С.-Петербург–Москва: Издание книгопродавца-типографа М. О. Вольфа.
- EES** = Eesti etümoloogiasõnaraamat 2012. Koost. ja toim. Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar. Peatoim. Iris Metsmägi. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ety/>.
- EEW 1–12** = Julius Mägiste 2000. Estnisches etymologisches Wörterbuch 1–12. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft.
- EIS 1992** = Eesti-inglise sõnaraamat. Estonian-English dictionary. Koost. Paul F. Saagpakk. 2. tr. Tallinn: Koolibri.
- EKI ühend sõnastik 2024.** Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2024. <https://sonaveeb.ee/>.

- EKMS 1–4** = Andrus Saareste 1958–1963. Eesti keele mõisteline sõnaraamat 1–4. Dictionnaire analogique de la langue estonienne. Avec un index pourvu de traductions en français. Stockholm: Vaba Eesti.
- EKSS 2009** = Eesti keele seletav sõnaraamat 1–6, 2009. „Eesti kirjakeele seletus-sõnaraamatu“ 2., täiendatud ja parandatud tr. Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>.
- EMS** = Eesti murrete sõnaraamat I–VII, 1994–2021. Eesti Teaduste Akadeemia, Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. <http://www.eki.ee/dict/ems/>.
- ERL 1–4** = Eesti rahvalaulud. Antoloogia. Toim. Ülo Tedre. 1–4. Tallinn: Eesti Raamat 1969–1974.
- ERS 1949** = Эрзянско-русский словарь. Москва: Гос. Изд. иностранных и национальных словарей 1949.
- ĖRV 1993** = Эрзянь-рузонь валкс. Эрзянско-русский словарь. Москва: Русский язык, Дигора, 1993.
- ĖSBM 3** = Этымалагічны слоўнік беларускай мовы 3. Мінск: Навука і тэхніка, 1985.
- ĖSSJa 1–** = Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд. 1–. Отв. ред. О. Н. Трубачев. Москва: Наука 1974–. <http://etymolog.ruslang.ru>.
- EÕS 1–3** = Eesti õigekeelsuse-sõnaraamat 1–3. „Eesti keele õigekirjutuse-sõnaraamatu“ II täiendatud ja parandatud trükk. Tartus: Eesti Kirjanduse Selts, 1925–1937.
- Hupel, August Wilhelm 1780.** Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte den revalschen und den dörptschen; nebst einem vollständigen Wörterbuch. Riga, Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch.
- Kalaportaal** = Kalapüügivahendite loetelu. <https://www.kalaportaal.ee>.
- Keresztes, László 1986.** Geschichte des mordwinischen Konsonantismus II. Etymologisches Belegmaterial. (Studia Uralo-Altaica 26.) Szeged: Universitas Szegediensis de Attila József Nominata.
- Kettunen, Lauri 1938.** Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung. (= Lexica Societatis Fenno-Ugricae V.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- KKS** = Karjalan kielen sanakirja, 1968–2005. (= Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI, Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 25.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. <https://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/karjala.cgi>.
- Kodres, Jaan 1921.** Röövpüük „sääsevõrguga“ ja „riisiga“ („kahaga“) Emajõe suus. – Kalaasjandus 1921/6. Tallinn: Laevandus, 83–85.
- Kont, Karl 1994.** Gedanken zur Entwicklung der Etymologietheorie und -praxis. – Linguistica Uralica 1994/1, 47–52.

- Koponen, Eino 1998.** Eteläviron murteen sanaston alkuperä. Itämerensuomalaista etymologiaa. (Suomalais-Ugrilaisen Seuran toimituksia 230.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kurrik, W[oldemar] 1924.** Meteoroloogia ehk ilmateaduse õpetus. (Teaduslikud õppe- ja käsiraamatud nr. 4.) Tartus: Loodus.
- Laumane, Benita 2015.** Vēju un vētru grāmata. Dabas parādību nosaukumi latviešu valodā. 2. Liepāja: LiePA.
- Loorits, O[skar] 1956.** Einige neuere Arbeiten zur baltischen Folklore und Volksskunde. – Zeitschrift für slavische Philologie 25/8, 397–405.
- Luce, J. W. L. v. 1813.** Neue Wörter und Redensarten. Erster Beitrag von ehstnischen Wörtern und Redensarten wie sie auf der Insel Oesel gebräuchlich sind zu Hupels ehstnischem Wörterbuche. – Beiträge zur genauern Kenntniß der ehstnischen Sprache. Erstes Heft. Pernau, 24–53.
- ME 1–4** = K. Mīlenbacha Latviešu valodas vārdnīca I–IV. Redīgējis, papildinājis, turpinājis J. Endzelīns. Rīgā: Herausgegeben vom lettischen Bildungsministerium / Herausgegeben vom lettischen Kulturfonds, 1923–1932.
- Maadeteaduse sõnad 1910.** [Tartus:] Eesti Kirjanduse Selts.
- Maadeteaduslik sõnastik.** [Tartus:] Eesti Kirjanduseselts, 1911.
- Moora, A[liise] 1964.** Peipsimaa etnilisest ajaloost. Ajaloolis-etnograafiline uurimus Eesti-Vene suhetest. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- MUL** = Suur mulgi sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/mul/>.
- Must, Mari 2000.** Vene laensõnad eesti murretes. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Mägiste, J[ulius] 1935.** Etümoloogilisi märkmeid setu murdeaineste puhul. – Eesti keel 4–6, 136–143.
- MW 1–6** = Heikki Paasonen. Mordwinisches Wörterbuch. Мордовский словарь 1–6. Zusammengestellt von Kaino Heikkilä. Bearbeitet und herausgegeben von Martti Kahla. (LSFU XXIII. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 59.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura, 1990–1999.
- POS 1** = Псковский областной словарь с историческими данными 1–8. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1967–.
- Preobraženskij 1** = Преображенский, A[лександр] 1910–1914. Этимологический словарь русского языка 1. Москва: Типография Г. Лисснера и Д. Совко.
- Raun, Alo 1982.** Eesti keele etümoloogiline teatmik. Rooma, Toronto: Maarjamaa.
- Riikoja, H[einrich], J[ohannes] Veski 1930.** Eestikeelseid zooloogilisi oskussõnu. Tartus: Loodus.
- Ränk, G[ustav] 1934.** Peipsi kalastusest. English summary: The Peipsi Lake fisheries. (Õpetatud Eesti Seltsi Kirjad II.) Tartu: Õpetatud Eesti Selts.
- Ränk, Gustav 1960.** Vätjalaiset. Mit einer deutschen Zusammenfassung (Die Woten). (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 267.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Saareste, Albert 1924.** Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes I. Analüüs 60 kaardi ja 1 skeemiga. (Acta et Commentationes Universitatis Dorpatensis B VI₁.) Tartu: Kirjastus-Ühisuse „Postimehe” trükk.
- Saareste, A[ndrus] 1925.** Keeleajaloolisi märkusi. – Eesti Keel 5–6, 119–123.
- Saareste, Andrus 1953.** Länsi-Viron sanaston suhteesta suomen kieleen. (= Suomi 106/3.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salem 1890** = Salem, M[argus] 1890. Eesti-Wene sõnaraamat Wiedemanni järele. Эстско-русский словарь. Täiendanud ja läbi waadanud J. Kunder ja kooliõpetaja T. Kuusik. Tallinnas: Th. Jakobsoni kirjastus.
- SESS** = Seto eripäraste sõnade sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/sess/>.
- SKES 1–7** = Yrjö H. Toivonen, Erkki Itkonen, Aulis J. Joki, Reino Peltola 1974–1981. Suomen kielen etymologinen sanakirja 1–7. (= Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Tutkimuslaitos „Suomen suvun“ julkaisuja III.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SMS** = Suomen murteiden sanakirja. <http://kaino.kotus.fi/sms>.
- SRNG 1–52** = Словарь русских народных говоров 1–52. <https://iling.spb.ru/vocabula/srng/srng.html>.
- SSA 1–3** = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–3, 1992–2000. Päätoim. Erkki Itkonen, Ulla-Maija Kulonen. (= Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Sjögren, Wiedemann 1861** = Joh. Andreas Sjögren’s Livisch-deutsches und deutsch-livisches Wörterbuch. Im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften bearbeitet von Ferdinand Joh. Wiedemann. (Joh. Andreas Sjögren’s Gesammelte Schriften. Band II. Theil II.) St. Petersburg: Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. www.eki.ee/ldw.
- SYS** = Sünonüümisõnastik. <http://www.eki.ee/dict/sys/>.
- Zeps, Valdis J. 1962.** Latvian and Finnic Linguistic Convergences. (Uralic and Altaic Series 9.) Bloomington: Indiana University, The Hague: Mouton & Co.
- Tezaurs** = Latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca. <https://tezaurs.lv>.
- Vasmer, Max 1–4** = Макс Фасмер 2004. Этимологический словарь русского языка 1–4. Перевод с немецкого и дополнения академика РАН О. Н. Трубачева. Москва: Астрель Аст.
- Veršinin 2009** = Валерий Иванович Вершинин 2009. Этимологический словарь мордовских (эрзянского и мокшанского) языков IV. (Пиледемс–Уштомс). Йошкар-Ола.
- VES** = Vene-Eesti sõnaraamat. Teine, parandatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2000. www.ves.eki.ee.

- Viires, Ants 1981.** Vanadest kalapüügiviisidest Kagu-Eesti järvedel. – Eesti Loodus 1, 39–45.
- Vilbaste, Gustav 1993.** Eesti taimenimetused. (= Emakeele Seltsi toimetised 20 (67).) Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia.
- Vincenz, Hentschel = A. de Vincenz, G. Hentschel.** Das Wörterbuch der deutschen Lehnwörter in der polnischen Schrift- und Standardsprache. Göttingen, Oldenburg. <http://www.bkge.de/wdlp.php>.
- VMS = Väike murdesõnastik I–II, 1982–1989.** Toim. Valdek Pall. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus. <http://www.eki.ee/dict/vms/>.
- VOT = Vadja keele sõnaraamat.** <https://portaal.eki.ee/dict/vadja/>.
- Vuorela, Toivo 1979.** Kansanperinteen sanakirja. Piirroksset Pirkko-Liisa Suro-jegin. Porvoo Helsinki Juva: WSOY.
- Võrtsjärv 1973 = Võrtsjärv.** Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituut. Tallinn: Valgus.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1869.** Estnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg: Kaiserliche Akademie der Wissenschaften.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1973 [1893].** Estnisch-deutsches Wörterbuch. Vierter unveränderter Druck nach der von Jakob Hurt redigierten Auflage. Tallinn: Valgus.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 2005 [1875].** Grammatik der estnischen Sprache. Durchgesehenes Faksimile der Ausgabe von 1875. Tallinn: Stiftung für Estnische Sprache.
- Winkler, Eberhard, Karl Pajusalu 2009.** Salis-livisches Wörterbuch. (= Linguistica Uralica. Supplementary Series 3.) Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- ÕS 1960 = Õigekeelsuse sõnaraamat.** Toim. E. Nurm, E. Raiet, M. Kindlam. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.
- ÕS 1976 = Õigekeelsussõnaraamat.** Toim. R. Kull ja E. Raiet. Tallinn: Valgus.

Alternative etymologies XI

kurn, pugi, putitama, riis, ruhimik

LEMBIT VABA

This article presents a new or more elaborate etymological interpretation for the words *kurn* ‘a clutch of eggs; brood’, *pugi* ‘gust of wind’, *putitama* ‘to repair, to put (something in working order)’, *riis* ‘net bag; fishing gear’, and *ruhimik* ‘a cupped handful, gathered hands’.

kurn : *kurn* ‘brood; clutch of eggs; (in dialects) group, gang’. *kurn* is a South Estonian word but has also been reported from Virumaa and the shores of Lake Peipus. It is assumed that *kurn* derives from the Russian dialect word *зѣрма* meaning ‘crowd, throng, gang, herd’, comparable to Ukrainian and Belorussian *зѣрма* id. This East Slavic word is considered a borrowing from Polish *hurm*, *hurma* ‘crowd, large number, pile’. The word *kurn* is characterized by a sporadic alternation *rm* ~ *rn* within the root, which, as a cross-borrowing via Estonian appears in Latvian dialects: *kūrms*, *kuŗmiņa* ‘crowd, herd’.

pugi : *pugi* ‘strong gust of wind’. The word is recorded only in Western Saaremaa. It is assumed that this word for wind either came directly from Livonian (cf. Livonian *pū'gô: tūl'pū'gub* ‘the wind blows’) or through Latvian (cf. Latvian dialect *pūga* ‘gusty wind’) as a cross-borrowing, or that it was phonetically influenced by these corresponding terms in the mentioned languages.

putitama : *putitada* ‘to repair, to set in order’. It is presumed to be a Soviet-era borrowing from the Russian polysemous verb *бѣмѣть* ‘to beat, pound, thump, to sound dully’. The Estonian dialect verb *puıtima* ‘to fill gaps between masonry stones with mortar’ also derives from the Russian verb *бѣмѣть* ‘to fill a hole, trench with stones and earth’, representing an earlier loan into Estonian dialects.

riis : *riisi* ‘net bag; manually operated fishing net’. This word is widespread in Saaremaa, Mulgimaa, and the eastern part of the Võru dialect area, and has close equivalents in Votic *riisi* ‘(net) wing’ and Finnish dialect *riisi* ‘coastal seine’. It is assumed that *riis* is a re-borrowing from the Estonian *rüisa* word via the Russian dialect (Pskov region) loan base *púca*, *púcy* (plural) or *puz* ‘fish trap’.

ruhimik : *ruhimik* ‘cupped handful’ is a South Estonian word, marked by considerable variability both in the root (*ruhi*) and in suffixes. There are no etymological counterparts in other Finnic languages. I assume that *ruhi*- and related

forms (< **ruhi* < **rukšę*) are cognates of the Erzya word *rukšna*, *rušna*, *rušńa* ‘palm, cupped hand’ < *rukša*, with *-na* (*-ńa*) being a nominal suffix.

Keywords: etymology, loanwords, Estonian, Finnic languages, Mordvinian languages, Latvian, Slavic languages

Lembit Vaba
phorest45@gmail.com